

Міністерство освіти і науки України

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

кафедра трудового, екологічного та аграрного права

ЯРЕМАК З. В.

**ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СКЛАДОВОЮ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ:**

навчально-методичний посібник для здобувачів третього

(освітньо-наукового) рівня освіти

ОНП Право, спеціальність 081 Право

Івано-Франківськ,
2025

*Рекомендовано до видання вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 8 від 3 квітня 2025 року)*

Рецензенти:

Олійник О.С., кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Данилюк Л. Р., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Яремак З. В. Правовий механізм державного управління екологічною складовою сталого розвитку: навчально-методичний посібник для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня освіти, ОНП Право, спеціальність 081 Право. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2025. 22 с.

Навчально-методичний посібник розроблений на основі навчального плану підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня освіти ОНП Право і призначений для підготовки до семінарських занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Правовий механізм державного управління екологічною складовою сталого розвитку». У посібнику представлено: структуру та зміст навчальної дисципліни; завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять; вимоги до індивідуальної самостійної роботи; базовий перелік наукової літератури та нормативно-правових актів. Методична розробка призначена для аспірантів та викладачів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
Семінарське заняття 1	11
Семінарське заняття 2	13
Семінарське заняття 3	15
Семінарське заняття 4	17
Семінарське заняття 5	19
РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	21

ПЕРЕДМОВА

Правовий інститут «управління в галузі охорони довкілля і природокористування» є одним із фундаментальних інститутів екологічного права, визначальними характеристиками якого є предмет, метод, функції, принципи та види державного регулювання.

Нові акценти у дослідженні даного інституту зумовлено новою парадигмою розвитку суспільства на основі принципу сталого розвитку, який передбачає баланс та інтеграцію між економічними, екологічними і соціальними потребами людства. Це висуває на передній план вивчення та практичну реалізацію стратегії екологічної політики, що реалізується за допомогою новітнього інструментарію – стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на навколишнє середовище, а також переосмислення та наповнення новим змістом класичні форми екологічного управління та екологічного контролю.

Дослідження проблематики державного екологічного управління в умовах сталого розвитку сприяє поглибленому розумінню та пошуку шляхів вирішення проблеми ефективності екологічного управління, гарантій безпечного сталого соціально-економічного розвитку суспільства і держави, гарантій реалізації та захисту екологічних прав громадян.

Системний аналіз пропонованої тематики дозволить визначити основні проблеми, які потребують вирішення з огляду на необхідність зміцнення ролі системи управління охороною довкілля у контексті принципів сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності України для залучення державних і приватних інвестицій.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування концептуального наукового розуміння правового механізму управління в галузі охорони довкілля та гарантій забезпечення сталого соціально-економічного розвитку суспільства і держави, підстав та обґрунтованих можливостей поєднання інтегрованого та диференційованого підходу екологічного управління, меж залучення приватного сектору до екологічного управління, труднощі запровадження нових інструментаріїв екологічного управління та шляхи його вдосконалення.

Основними цілями вивчення дисципліни є набуття загальних та фахових компетентностей щодо розуміння правових механізмів екологічного управління на засадах сталого розвитку, кваліфікованого тлумачення та застосування законодавчих приписів, самостійного застосування норм екологічного законодавства на практиці при розробці та прийнятті рішень у відповідній галузі використання природних ресурсів.

Загальні компетентності:

- здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної діяльності, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення цілісних знань та/або професійної практики;

- здатність до розуміння предметної сфери інституту державного екологічного управління та розуміння професійної діяльності за спеціальністю;
- здатність розробляти та керувати науковими проєктами;
- здатність визначення нових перспективних напрямів наукових досліджень у галузі права та екологічного права зокрема;
- здатність застосування методології та методики дослідницької роботи для створення нових систем утворюючих знань.

Фахові компетентності:

- здатність кваліфіковано застосовувати нормативно-правові акти в конкретних сферах юридичної діяльності, реалізовувати норми матеріального й процесуального права в професійній діяльності;
 - здатність аналізувати методологічні проблеми загальної теорії права, основних положень, що стосується управління та його інституційно-функціонального аналізу;
 - здатність демонструвати знання інституційних та функціональних характеристик права, доктрини верховенства права, здатність тлумачити та застосовувати норми права, аналізувати світоглядно-методологічні підходи до пізнання державно-правових явищ;
 - здатність визначати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері публічного права, зокрема, що стосується інституту державного управління та особливості його реалізації в екологічній сфері;
 - здатність застосовувати знання основ педагогічної діяльності, дидактики вищої школи, традиційні та інноваційні форми навчання і педагогічні технології у сфері професійної діяльності;
 - здатність розробляти проєкти нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення інститутів екологічного управління;
- здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися впродовж життя, оцінювати рівень власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію й професійну мобільність.

Програмні результати навчання:

- вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми управління екологічною складовою сталого розвитку державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях;
- формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу наявних еколого-правових досліджень, правозастосовної практики;
- застосовувати наукові знання термінології, основні закономірності юридичного мислення та пізнання, формулювати поняття і категорії, класифікувати та узагальнювати явища державно-правової дійсності;

- планувати наукові дослідження, розробляти наукові проекти, складати пропозиції щодо вдосконалення та практичної реалізації відповідних законодавчих положень;
- розуміти загальні принципи та методи правових наук, а також методологію наукових досліджень, застосовувати їх у власних наукових дослідженнях в юридичній та у викладацькій практиках;
- розробляти пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства на основі проведеного дослідження.

Основою підготовки до занять виступають такі *базові навчальні та наукові джерела*:

1. Realization of Sustainable Development Principle in Environmental Legal Relations: Legislation and Law Enforcement Practice in Ukraine: monograph / Editors N. Kobetska, Z. Yaremak, L. Danyliuk. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2022. <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/15427>
2. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні: колективна монографія / відп. ред.: Т. Є. Харитонова, І. І. Каракаш. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 722 с.
3. Алексеева Є. Громадський контроль у сфері оцінки впливу на довкілля / Є. Алексеева [за заг. ред. О. Кравченко]. Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2021.
4. Гетьман А. П. Доктрина екологічного права та законодавства України: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с.
5. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2021.
6. Жихарева А. Б. Розвиток екологізації державного управління в Україні: Монографія. Київ: АМУ, 2017.
7. Краснова М. В. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. К.: ВПЦ "Київський університет", 2021.
8. Мелень-Забрамна О. Участь громадськості в прийнятті рішень та документів довкілльового характеру: посібник / О. Мелень-Забрамна [за заг. ред. О. Кравченко]. Львів: Компанія “Манускрипт”, 2021.
9. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 4: *Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права* / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев [та ін.]; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Харків: Право, 2013. 848 с.
10. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2014.
11. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні / За заг. ред. к.е.н. В. Г. Дідика. К., 2007.
12. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. Посібник / С.В. Берзіна, І.І. Яреськовська та ін. К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.

13. Україна майбутнього: нова політика у сфері охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів (аналітичний документ). Львів: Компанія “Манускрипт”, 2016.

РОЗДІЛ 1.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теоретичні засади екологічного управління в умовах сталого розвитку.

Сталий розвиток України: проблеми пріоритетів, екологічні проблеми у Стратегії національної безпеки України.

Екологічне управління як механізм гармонізації системи «природа-суспільство». Поняття і зміст управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів. Принципи та основні завдання екологічного управління. Форми управління. Методи управління.

Види управління. Державне управління, його ознаки та види. Основні форми громадського управління. Самоврядне управління. Виробниче управління.

Правовий механізм екологічного управління та шляхи його вдосконалення.

Тема 2. Інституційний механізм державного екологічного управління та шляхи його вдосконалення.

Екологізація державного управління: поняття, напрями та механізми. Зміст та складові елементи системи державного управління.

Загальна характеристика суб'єктів державного екологічного управління. Органи загальної компетенції та їх повноваження. Система і повноваження органів спеціальної компетенції.

Сучасні особливості формування системи органів державного управління природокористуванням (позитивні й негативні сторони). Розмежування державного управління, державного контролю і нагляду у сфері природокористування і охорони довкілля.

Тема 3. Функціональний аналіз екологічного управління.

Поняття та зміст функцій управління природокористуванням та охороною довкілля.

Класифікація функцій державного управління. Загальні функції державного управління (законодавче регулювання, прогнозування, планування, координація, погодження, контроль та нагляд). Спеціальні функції державного екологічного управління (екологічне нормування, екологічне ліцензування, стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля, екологічна сертифікація, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація).

Загальна характеристика функцій інформаційного забезпечення екологічного управління.

Функції забезпечення раціонального використання природних ресурсів.

Функції з надання адміністративних послуг суб'єктам природокористування.

Функції контрольного спрямування.

Тема 4. Механізми участі громадськості у плануванні, реалізації та контролі за виконанням екологічної політики в Україні.

Екологічна демократія в Україні: проблеми співробітництва в екологічній сфері. Сучасний стан екологічної демократії як вимога сталого розвитку екологічної держави.

Законодавчі засади громадського екологічного управління. Роль громадськості у формуванні екологічного законодавства та екологічної політики як напряду розбудови екологічної держави.

Форми участі громадськості у екологічному управлінні. Шляхи залучення громадськості до прийняття екологічно значущих українських рішень. Правові засади участі громадськості у стратегічній екологічній оцінці та оцінці впливу на довкілля.

Тема 5. Інформаційне забезпечення механізмів екологічного управління.

Екологічна інформація: міжнародне та національне правове регулювання. Поняття, зміст та значення екологічної інформації. Екологічна інформація як вид публічної інформації.

Екологічна інформація та екологічна інформованість як вимога сталого розвитку. Процедури інформаційного забезпечення.

Шляхи доступу до екологічної інформації. Способи забезпечення кадастровою інформацією. Інші джерела інформації.

Тема 6. Економічний механізм екологічного управління в умовах сталого розвитку.

Економічні механізми реалізації державної екологічної політики.

Поняття та принципи економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля. Основні напрями та складові економічного механізму природокористування та охорони навколишнього природного середовища.

Джерела фінансування екологічних заходів. Фонди охорони навколишнього природного середовища. Удосконалення механізму фінансування природоохоронних заходів з метою реалізації Цілей сталого розвитку.

Платність використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища: види та форми справляння.

Види економічного стимулювання природоохоронної діяльності.

Розвиток інституту екологічного страхування.

Тема 7. Правове регулювання екологічного контролю.

Екологічний контроль як міжгалузєва функція управління в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки. Функції та завдання екологічного контролю за законодавством України. Співвідношення екологічного контролю з іншими

функціями управління в галузі екології.

Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю. Зміст екологічного контролю. Види та форми екологічного контролю. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.

Державний загальний та спеціальний екологічний контроль. Громадський екологічний контроль. Виробничий екологічний контроль. Самоврядний екологічний контроль.

Удосконалення механізму екологічного контролю з метою досягнення цілей сталого розвитку.

Тема 8. Міжнародний досвід екологічного управління на засадах сталого розвитку.

Цілі тисячоліття. Програма дій ООН на XXI тисячоліття. Міжнародні керівні положення і документи. Міжнародні принципи управління природоохоронною діяльністю. Основні принципи екологічного управління в контексті збалансованого розвитку. Міжнародні пріоритети екологічно безпечного управління.

Міжнародне співробітництво України. Адаптація українського природоохоронного законодавства до європейського. Європейський вимір екологічної політики та процеси глобальної екологізації.

Міжнародний досвід в галузі охорони навколишнього природного середовища. Міжнародні екологічні організації, їх основні завдання та напрями. Міжнародні організації і правові механізми співпраці щодо охорони довкілля і відновлення навколишнього середовища.

РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1 (2 год)

Теоретико-правова характеристика управління в галузі охорони довкілля та природокористування. Інституційний механізм державного екологічного управління та шляхи його вдосконалення

У системі глобальних проблем сучасності екологічна криза характеризується максимально високим рівнем напруженості та складності і вимагає необхідності впровадження цілісної інтегрованої екологічної політики, яка відповідала б національним та глобальним інтересам.

На семінарському занятті здобувачі повинні отримати знання щодо: поняття управління у сфері природокористування та охорони довкілля, функцій управління та ознак, що характеризують управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища. Характеризуючи принципи державного управління в сфері природокористування та охорони довкілля, окремо слід зупинитись на основних принципах державного управління в цілому та приділити особливу увагу специфічним принципам, що властиві сфері природокористування.

Розглядаючи питання щодо видів управління в сфері довкілля, необхідно розкрити зміст наступних питань: особливості громадського управління в екологічній сфері, особливості державного управління в сфері довкілля, характеристика виробничого управління в сфері природокористування та охорони довкілля.

На семінарському занятті здобувачі повинні з'ясувати зміст функцій державного управління в сфері довкілля та дати характеристику окремих функцій.

При підготовці до семінарського заняття слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем екологічного управління.

Питання для аналізу та наукової дискусії:

1. Сталий розвиток України: проблеми пріоритетів, екологічні проблеми у Стратегії національної безпеки України.

2. Екологічне управління як механізм гармонізації системи «природа-суспільство». Поняття і зміст управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів. Принципи та основні завдання екологічного управління. Форми управління. Методи управління.

3. Правовий механізм екологічного управління та шляхи його вдосконалення.

4. Екологізація державного управління: поняття, напрями та механізми. Зміст та складові елементи системи державного управління.

5. Сучасні особливості формування системи органів державного управління природокористуванням (позитивні й негативні сторони). Розмежування державного управління, державного контролю і нагляду у сфері природокористування і охорони довкілля.

6. Класифікація функцій державного управління. Загальні функції державного управління (законодавче регулювання, прогнозування,

планування, координація, погодження, контроль та нагляд). Спеціальні функції державного екологічного управління (екологічне нормування, екологічне ліцензування, стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля, екологічна сертифікація, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація).

Додаткова література:

1. Бочко О., Рій І., Капраль А. Економічне стимулювання раціонального природокористування. *Академічні візії*. 2023. № 20. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8177223>.
2. Буканов Г. М. Порівняльний аналіз світового досвіду державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 1. С. 12-18.
3. Буканов Г. М. Адміністративно-організаційний механізм державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики: загальнодержавний і регіональний аспекти. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 4 (27). С. 26 – 31.
4. Вітовська І. В. Управлінська діяльність в галузі охорони довкілля. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2023. Вип. 15 (27), Т. 1. С. 135-139.
7. Євстігнєєв, А. Окремі проблеми адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene*. 2020. Pp. 106-108.
9. Комарницький В. М. Розмежування управлінських повноважень у сфері природокористування та охорони довкілля. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка*. 2019. № 1. С. 201-210.
10. Пугач А. М., Мареніченко В. В. Міжнародний досвід державного управління в галузі охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1(55). С. 162-167. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/3280>
11. Сенишин О. С. Напрями вдосконалення процесу розробки та реалізації держав цільових програм охорони природного довкілля в Україні: світовий досвід розвинутих країн. *Інфраструктура ринку. Електронний фаховий науково-практичний журнал*. Одеса: 2019. Випуск 28. С. 224–232.
12. Шевчук Т. А. Функції державного управління у сфері охорони довкілля. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 428-430.*
13. Яремак З. В. Співвідношення кадастрової функції з іншими функціями державного управління охороною довкілля. *Збірник наукових праць викладачів Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, присвячений 20-річчю створення Юридичного інституту*. Івано-Франківськ, 2012. С. 309–319. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1485.pdf>

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.
2. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019.
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.
4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

5. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р.

Семінарське заняття 2 (2 год)

Механізми участі громадськості у плануванні, реалізації та контролі за виконанням екологічної політики в Україні

Участь громадськості є ефективним інструментом врахування екологічних та соціальних інтересів у процесі прийняття управлінських рішень і таким чином покращення якості рішень та підвищення рівня їхнього сприйняття з боку загальної громадськості. Це твердження вже давно отримало міжнародне визнання. Існує низка міжнародних угод, до яких Україна приєдналася, які вимагають, щоб сторони цих угод забезпечували та розвивали участь громадськості в екологічному управлінні. Це і Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (1991) та Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998).

При підготовці до семінарського заняття варто з'ясувати нормативні підстави та форми участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень. З метою належної реалізації функцій громадського екологічного управління необхідно дослідити питання належного інформування громадськості та доступності правосуддя з питань захисту довкілля.

Питання для аналізу та наукової дискусії:

1. Екологічна демократія в Україні: проблеми співробітництва в екологічній сфері. Сучасний стан екологічної демократії як вимога сталого розвитку екологічної держави.
2. Законодавчі засади громадського екологічного управління. Роль громадськості у формуванні екологічного законодавства та екологічної політики як напряду розбудови екологічної держави.
3. Форми участі громадськості у екологічному управлінні. Шляхи залучення громадськості до прийняття екологічно значущих українських рішень.
4. Правові засади участі громадськості у стратегічній екологічній оцінці та оцінці впливу на довкілля.

Додаткова література:

1. Бек У. П., Гатала В. В. Про роль місцевих громад у механізмах контролю екологічної політики. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 37. С. 84-88.
2. Доступ до інформації для потреб участі громадськості у процедурі ОВД в умовах воєнного стану : аналітична записка БФ «ЕПЛ» із пропозиціями для центрального уповноваженого органу. 2022. 13 с. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/dostup-do-informatsiyi-dlya-potreb-uchasti-gromadskosti-u-protseduriiovd-v-umovah-voyennogo-stanu/>.
3. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /за ред О.В. Кравченко. Львів: Норма, 2015. 144 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/acsses2015_www2.pdf

4. Іголкін С. М., Нестеренко Г. П. Участь громадськості у прийнятті державних рішень, захист навколишнього природного середовища та демократія. *Ефективність державного управління*. 2020. № 63.

5. Ільків Н. В. Проблеми реалізації окремих організаційно-правових форм забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану та перспективи їх удосконалення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична)*. 2023. №2. С. 40-47.

6. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016. 240 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/UKR1988_EPL_Evropeyskuy_soyuz_Manual.pdf

7. Кобецька Н.Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998. 21 с.

8. Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав» (м. Київ, 7 листопада 2019 року): Збірник матеріалів. Київ, 2019. 192 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zbirnik_Eko_forum.pdf

9. Мороз Г.В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля. Івано-Франківськ, 2008. 167 с.

10. На шляху до зміцнення участі громадськості у процесі прийняття екологічних рішень: Україна. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Policy_paper_UKR_for_web-1.pdf

11. Основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» в контексті інформації про стан довкілля: Посібник для громадськості. 46 с. URL: http://epl.org.ua/images/pdf/people/1129_EPL_Buklet_003_Inkl_Cover.pdf

12. Планування відновлення довкілля : аналітична записка МБО «ЕПЛ». 2022. 55 с. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/planuvannya-vidnovlennya-dovkillya/>

13. Процесуальна правоздатність у справах про захист екологічних прав та довкілля: міжнародні стандарти та національна практика / за заг. ред. О. Кравченко. Львів: Видавництво «Компанія “Манускрипт”». 2018. 65 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/2485_EPL_Procesyalna_pravozdatnist_NET2.pdf

14. Шигапова Е. І., Черкашина М. Деякі аспекти реалізації Орхуської конвенції в Україні. *Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги*. 2020. С. 85-87.

15. Яремак З. Реалізація права на доступ до правосуддя з питань захисту екологічних прав. *Права людини і довкілля в новій Україні*: на честь професора С. М. Кравченко: збірник статей та тез міжнародного дисциплінарного симпозіуму, 20-21 вересня 2014 р. Львів, 2015 р. С. 168 – 176.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.

2. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: прийнята в рамках Ради Європи 25.06.1998 (м. Орхус, Данія).

3. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р.

4. Директиви 2003/4/ЄС Європейського парламенту та Ради від 28 січня 2003 р. про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви Ради 90/313/ЄЕС.

5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.

6. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992.

7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011.

8. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017.

9. Про забезпечення доступу до публічної інформації: наказ Мінприроди України від 11.11.2011.

10. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Мінприроди України від 18.12.2003.

11. Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2011.

12. Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища: наказ Мінприроди України від 1.11.2005.

13. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017.

14. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: наказ Мінприроди України від 2.12.2021, зареєстрований в Мінюсті України 1.02.2022.

15. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: наказ Мінприроди України від 2.12.2021.

16. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: наказ Мінекоресурсів України від 27.02.2002, зареєстрований в Мінюсті України 20.03.2002.

Семінарське заняття 3 (2 год)

Інформаційне забезпечення механізмів екологічного управління

Для глибинного дослідження теми потрібно зосередитись на кількох ключових напрямках: 1) нормативно-правова база та її імплементація (аналіз чинного законодавства України, гармонізація з європейським законодавством (оцінити, наскільки українське законодавство відповідає директивам ЄС (наприклад, щодо доступу до екологічної інформації, звітування про викиди, моніторингу якості довкілля), практика застосування (проаналізувати, як ці норми реалізуються на практиці державними органами, підприємствами та громадськими організаціями)); 2) структура та функціонування інформаційних систем (портал "ЕкоСистема", кадастри, реєстри дозволів, систем моніторингу); 3) рівень взаємодії між різними інформаційними системами та базами даних; 4) якість та доступність екологічної інформації (достовірність та повнота даних, проблеми доступу); 5) роль сучасних технологій та інновацій; 6) суб'єкти інформаційного забезпечення та їх взаємодія (роль державних органів, вплив громадськості; співпраця з бізнесом; 7) вплив воєнних дій на інформаційне забезпечення (фіксація екологічних збитків: проаналізувати методи та системи збору інформації про екологічні злочини та збитки, спричинені війною).

Питання для аналізу та наукової дискусії:

1. Екологічна інформація: міжнародне та національне правове регулювання. Поняття, зміст та значення екологічної інформації. Екологічна інформація як вид публічної інформації.

2. Екологічна інформація та екологічна інформованість як вимога сталого розвитку. Процедури інформаційного забезпечення.

3. Шляхи доступу до екологічної інформації. Способи забезпечення

кадастровою інформацією. Інші джерела інформації.

4. Вплив воєнних дій на екологічне інформаційне забезпечення.

Додаткова література:

1. Доступ до інформації для потреб участі громадськості у процедурі ОВД в умовах воєнного стану : аналітична записка БФ «ЕПЛ» із пропозиціями для центрального уповноваженого органу. 2022. 13 с. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/dostup-do-informatsiyi-dlya-potreb-uchasti-gromadskosti-u-protseduri-ovd-v-umovah-voyennogo-stanu/>.

2. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /за ред О.В. Кравченко. Львів: Норма, 2015. 144 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/acsses2015_www2.pdf

3. Іголкін С. М., Нестеренко Г. П. Участь громадськості у прийнятті державних рішень, захист навколишнього природного середовища та демократія. *Ефективність державного управління*. 2020. № 63.

4. Кобецька Н.Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998. 21 с.

5. Мороз Г.В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля. Івано-Франківськ, 2008. 167 с.

6. На шляху до зміцнення участі громадськості у процесі прийняття екологічних рішень: Україна. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Policy_paper_UKR_for_web-1.pdf

7. Основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» в контексті інформації про стан довкілля: Посібник для громадськості. 46 с. URL: http://epl.org.ua/images/pdf/people/1129_EPL_Buklet_003_Inkl_Cover.pdf

8. Шигапова Е. І., Черкашина М. Деякі аспекти реалізації Орхуської конвенції в Україні. *Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги*. 2020. С. 85-87.

9. Яремак З. Реалізація права на доступ до правосуддя з питань захисту екологічних прав. *Права людини і довкілля в новій Україні*: на честь професора С. М. Кравченко: збірник статей та тез міжнародного дисциплінарного симпозіуму, 20-21 вересня 2014 р. Львів, 2015 р. С. 168 – 176.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.

2. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: прийнята в рамках Ради Європи 25.06.1998 (м. Орхус, Данія).

3. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р.

4. Директиви 2003/4/ЄС Європейського парламенту та Ради від 28 січня 2003 р. про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви Ради 90/313/ЄЕС.

5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.

6. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992.

7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011.

8. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017.

9. Про забезпечення доступу до публічної інформації: наказ Мінприроди України від 11.11.2011.

10. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Мінприроди України від 18.12.2003.

11. Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2011.

12. Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища: наказ Мінприроди України від 1.11.2005.

13. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017.

14. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: наказ Мінприроди України від 2.12.2021, зареєстрований в Мінюсті України 1.02.2022.

15. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: наказ Мінприроди України від 2.12.2021.

16. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля: наказ Мінекоресурсів України від 27.02.2002, зареєстрований в Мінюсті України 20.03.2002.

Семінарське заняття 4 (2 год)

Правове регулювання екологічного контролю

Контроль в галузі природокористування – це діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання правових вимог щодо раціонального використання природних ресурсів та їх охорони всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, громадянами. Ст. 34 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища – забезпечення додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами. При цьому державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Залежно від суб'єкта здійснення контролю та сфери дії контрольних повноважень виділяють такі його види: державний, самоврядний, громадський, виробничий.

Під методами (способами, формами) контролю доцільно розуміти законодавчо визначену процедуру здійснення контрольних-наглядових повноважень відповідними суб'єктами. До них відносять: перевірки, інспектування, обстеження, спостереження, ревізії, інвентаризації, накладення заборон і обмежень, застосування заходів юридичної відповідальності і т. д.

Питання для аналізу та наукової дискусії:

1. Екологічний контроль як міжгалузева функція управління в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення

екологічної безпеки. Функції та завдання екологічного контролю за законодавством України. Співвідношення екологічного контролю з іншими функціями управління в галузі екології.

2. Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю. Зміст екологічного контролю. Види та форми екологічного контролю. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.

3. Державний загальний та спеціальний екологічний контроль. Громадський екологічний контроль. Виробничий екологічний контроль. Самоврядний екологічний контроль.

4. Удосконалення механізму екологічного контролю з метою досягнення цілей сталого розвитку.

Додаткова література:

1. Антонюк У. В. Державний екологічний нагляд (контроль) в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 651-654.

2. Берзін С. В. Громадський екологічний контроль : посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С. В. Берзіна, В. Є. Борейко, Г. С. Бузан ; за заг. ред. І. О. Яковлева. К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.

3. Боковикова, Ю. В. Інституціональне забезпечення розвитку публічної влади на прикладі функції державного контролю у сфері природокористування. *Державне будівництво*. 2021. № 1 (30).

4. Головкін О. В. Екологічний контроль та нагляд в Україні. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2014.

5. Комарницький, В. М. Удосконалення контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища: правові та організаційні питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 2 (86). С. 217-224.

6. Кучер Л. Ю., Кучер А. В., Миц І. О. Державний екологічний контроль у системі екологічної безпеки. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 4. Т1. С.212-232.

7. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Є.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред. Красної М.В.). К.: Алерта, 2012.

8. Сівак О. В. Сучасний стан правового регулювання нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 252-258.

9. Лосєва І. Д., Тимошук М. О., Грудєв П. Х. Екологічний контроль. Конспект лекцій. Одеса. 2018.

Нормативно-правові акти:

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

2. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів

державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF#Text>

3. Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів: Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26.11.2019 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1293-19#Text>

4. Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 31.03.2003 № 56/м. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03#Text>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 р. зі змінами на рік вивчення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

6. Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.07.2004 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>

Семінарське заняття 5 (2 год)

Міжнародний досвід екологічного управління на засадах сталого розвитку

Дослідження міжнародного досвіду екологічного управління на засадах сталого розвитку є надзвичайно актуальним для України, особливо в контексті її євроінтеграційних прагнень та післявоєнного відновлення.

Щоб провести глибоке та системне дослідження, варто зосередитись на таких ключових напрямках: 1) концептуальні засади сталого розвитку та екологічного управління (еволюція концепції сталого розвитку, принципи екологічного управління на засадах сталого розвитку (інтеграція, превентивність, принцип "забруднювач платить", участь громадськості тощо); взаємозв'язок екологічних, економічних та соціальних аспектів (проаналізувати, як міжнародний досвід демонструє інтеграцію цих трьох стовпів сталого розвитку в процеси екологічного управління); 2) міжнародні та регіональні інституції та їх роль: Організація Об'єднаних Націй (ООН); Європейський Союз (ЄС)); міжнародні фінансові інститути: роль Світового банку, МВФ, ЄБРР у фінансуванні екологічних проєктів та імплементації принципів сталого розвитку; 3) ключові механізми та інструменти екологічного управління (з порівняльним аналізом): нормативно-правове регулювання; економічні інструменти; адміністративні інструменти; інформаційні інструменти; участь громадськості; 4) адаптація міжнародного досвіду для України.

Питання для аналізу та наукової дискусії:

1. Цілі тисячоліття. Програма дій ООН на XXI тисячоліття. Міжнародні керівні положення і документи. Основні принципи екологічного управління в контексті збалансованого розвитку. Міжнародні пріоритети екологічно безпечного управління.

2. Міжнародне співробітництво України. Адаптація українського природоохоронного законодавства до європейського. Європейський вимір екологічної політики та процеси глобальної екологізації.

3. Міжнародний досвід в галузі охорони навколишнього природного середовища. Міжнародні екологічні організації, їх основні завдання та напрями. Міжнародні організації і правові механізми співпраці щодо охорони довкілля і відновлення навколишнього середовища.

Додаткова література:

1. Буринський В. Україна на шляху до талого розвитку: міжнародни досвід та внесок української наукової спільноти. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (August 11, 2023; Amsterdam, Netherlands). С. 22-24.

2. Маджд С. М. Екологічні виклики сталому розвитку суспільства в умовах військових дій. Актуальні проблеми, шляхи та перспективи розвитку ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства, урбоєкології та фіто меліорації : тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, 21 вересня 2023 р. Біла Церква: 2023. С. 72-74.

3. Омаров А. Проблеми забезпечення екологічної безпеки: теоретичні засади. Наукові перспективи. 2022. 2 (20). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-2\(20\)-162-169](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-2(20)-162-169) 11.

4. Павліха Н. В., Яков'юк В. А., Цимбалюк І. О. Управління транскордонними водними ресурсами на засадах сталого розвитку [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 369 с.

5. Якушев Д. Сучасні тенденції державної екологічної політики в Україні в контексті концепції сталого розвитку. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. № 4. С. 92-97.

Нормативно-правові акти:

Документи ООН:

1. "Наше спільне майбутнє" (Звіт Комісії Брундтланд, 1987).
2. Порядок денний на XXI століття (Agenda 21, Ріо-92).
3. Цілі сталого розвитку (ЦСР, SDGs, 2015).
4. Звіти ЮНЕП (Програми ООН з навколишнього середовища): Регулярні доповіді про стан довкілля, глобальні екологічні перспективи (Global Environmental Outlook - GEO).

Документи Європейського Союзу:

1. Договори про заснування ЄС та функціонування ЄС.
2. Директиви ЄС: Наприклад, Водна рамкова директива, Директива про якість атмосферного повітря, Директива про оцінку впливу на довкілля (ОВД), Директива про стратегічну екологічну оцінку (СЕО), Директиви щодо відходів, EU ETS (система торгівлі викидами).
3. Європейський зелений курс (European Green Deal).
4. Стратегії ЄС: Стратегія біорізноманіття, Стратегія "Від ферми до виделки" тощо.
5. EU Taxonomy for Sustainable Activities (класифікація економічної діяльності, що сприяє сталому розвитку).

Міжнародні конвенції:

1. Орхуська конвенція (про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля).
2. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) та Паризька угода.
3. Конвенція про біологічне різноманіття.

РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна робота з навчальної дисципліни «Правовий механізм державного управління екологічною складовою сталого розвитку» – це форма організації самостійної роботи, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які здобувачі отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Мета індивідуальної роботи – самостійне, додаткове осмислення програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування здобувачем знань з навчальної дисципліни та розвиток навичок самостійної роботи.

Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання здобувачами трьох письмових індивідуальних науково-дослідних завдань:

- 1. Науково-дослідне завдання. Максимальна оцінка – 10 балів.*
- 2. Аналіз та узагальнення судової практики. Максимальна оцінка – 10 балів.*
- 3. Формування розширеної бібліографії. Максимальна оцінка – 5 балів.*

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання готується в електронному варіанті та надсилається на електронну адресу викладача: zoryana.yaremak@pnu.edu.ua

1. НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Науково-дослідне завдання здійснюється з метою ознайомлення із першоджерелами даної дисципліни та полягає в опрацюванні та критичному аналізі результатів наукових досліджень на стику предметної області навчальної дисципліни та тематики дисертаційного дослідження здобувача (тематика завдання визначається спільно викладачем та здобувачем).

Науково-дослідна робота проводиться аспірантом за визначеною викладачем темою. Структура наукової роботи: вступ (тема, мета та завдання роботи та основні її положення); теоретичне обґрунтування (виклад базових теоретичних положень, законів, принципів тощо, на основі яких виконується завдання); методи (вказуються і коротко характеризуються); основні результати роботи (подаються результати, схеми, систематизована реферативна інформація та її аналіз); висновки; список використаної літератури. Підготовка наукової роботи здійснюється на основі аналітично-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документу, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків тощо). Робота повинна містити власні узагальнення, системні висновки щодо обраної теми.

Максимальна оцінка – 10 балів.

2. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Аналіз та узагальнення судової практики з визначеної викладачем теми навчальної дисципліни є формою індивідуальної роботи аспірантів, яка здійснюється шляхом опрацювання правових питань за матеріалами конкретної судової справи. Така форма індивідуальної роботи спрямована переважно на оволодіння навичками щодо практики реалізації норм права, посилення практичної спрямованості навчального процесу та набуття умінь правильно тлумачити норми права та застосовувати їх при вирішенні конкретної практичної ситуації, напрацювання навиків фактичного та юридичного обґрунтування власної точки зору, правової позиції та складання процесуальних документів.

По обраній тематиці аспіранту необхідно підібрати не менше 5 судових рішень.

Аналіз справи має включати:

- а) короткий опис суті спору;
- б) суть позовних вимог;
- в) результат розгляду;
- г) власні висновки щодо особливостей цієї справи.

Максимальна оцінка – 10 балів.

3. ФОРМУВАННЯ РОЗШИРЕНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ

Формування розширеної бібліографії здійснюється за одною з тем навчальної дисципліни. Виходячи з обраної проблематики аспірант самостійно підбирає необхідний інформаційний матеріал. Інформаційну базу дослідження складають бібліографічні, інформаційні й довідкові видання, статистичний і фактичний матеріал, законодавчо-нормативні документи тощо.

По обраній тематиці здобувачу необхідно підібрати не менше 20 вітчизняних та іноземних джерел. Наукові джерела повинні відповідати саме цій темі, а не носити загальний характер. Перелік не повинен повторювати джерела, включені до списку рекомендованих у навчальному посібнику з відповідної навчальної дисципліни. Публікації повинні бути за останні 5 років.

На основі підбраного до теми дослідження інформаційного матеріалу складається *список використаних джерел, який повинен бути оформлений відповідно до вимог бібліографічного опису.*

Приклад:

1. Яремак З. В. Способи захисту прав на землю: співвідношення норм матеріального і процесуального права. *Екологічне право України*. 2019. № 4. С. 42 – 46.
2. Яремак З. В. Державне управління водними ресурсами України та Польщі: порівняльний аналіз. *Biuletyn polsko-ukraiński «Polityka i prawo współczesnej Europy»*. 2016. № 1. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/derzavne-upravlinja-vodnymi-resursami-ukraini-ta-polszczi/> (дата звернення: 05.05.2023)

Максимальна оцінка – 5 балів.